

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА
КАФЕДРА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПАТЕНТНОЇ ЮСТИЦІЇ

ШЕРЕШЕВСЬКІ ЦИВІЛІСТИЧНІ ЧИТАННЯ: ЗАХИСТ ПРАВ ПРИВАТНОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВІЙНИ

*МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції*

*Одеса,
3 грудня 2025 року*

Одеса
Фенікс
2025

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора *Є. Харитонова*

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», проф.;
Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Павлова Вікторія Георгіївна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Лешикова Єлизавета Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Організаційний комітет Всеукраїнської наукової конференції:

Харитонов Євген Олегович – д.ю.н., завідувач кафедри цивільного права НУ «ОЮА», член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України, проф.;
Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», проф.;
Зубар Володимир Михайлович – к.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Кривенко Юлія Василівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Павлова Вікторія Георгіївна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Матійко Микола Володимирович – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Лешикова Єлизавета Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Матеріали видано в авторській редакції.

Повну відповідальність за достовірність і якість поданого матеріалу несуть учасники Всеукраїнської наукової конференції та їхні наукові керівники, які рекомендували ці матеріали до друку.

III 49 **Шерешевські цивілістичні читання: захист прав приватної особи в умовах війни** : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 3 груд. 2025 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. Є. Харитонова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2025. – 250 с. – Режим доступу: ...
ISBN 978-617-8763-00-8

Збірник містить результати наукових досліджень, присвячених питанням захисту прав приватної особи. У виданні представлено актуальні теоретичні та прикладні напрацювання, що висвітлюють питання окремих аспектів захисту прав приватної особи, удосконалення механізму правового регулювання, створення нових правових інститутів, доповнення чинних нормативно-правових актів, що своєю чергою додатково актуалізує оновлення цивільного законодавства на підґрунті загального концепту приватного права.

Збірник адресовано студентам, викладачам, науковцям і всім, хто цікавиться теорією, практикою, історією та перспективами розвитку правової науки.

УДК 347.1/7

Станкевич Андрій Володимирович ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЕЛЕКТРОННА (ЦИФРОВА) ПОСЛУГА» ЯК ОБ'ЄКТА ЕЛЕКТРОННОГО ОБІГУ	213
Стрілець Михайло Ігорович ДО ПИТАННЯ ПРО ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ФРІЛАНС- ДОГОВОРІВ НА МІЖНАРОДНИХ ПЛАТФОРМАХ	216
Токарева Віра Олександрівна ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЦИФРОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	219
Фірчук Василь Русланович ДОГОВІР БУДІВЕЛЬНОГО ПІДРЯДУ В СУЧАСНІЙ ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: НОРМАТИВНЕ ЯДРО, ВИКЛИКИ ДИНАМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА РОЛЬ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ	223
Халдай Ілля Віталійович ОСОБЛИВОСТІ СТЯГНЕННЯ ЗБИТКІВ ЗА НЕВИКОНАННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	227
Харитонов Євген Олегович, Харитонova Олена Іванівна ЗАХИСТ ПРАВ ПРИВАТНОЇ ОСОБИ ПІД ЧАС ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ: КОЛІЗІЇ ТА СОЛІДАРНІСТЬ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ	231
Шайхет Олена Петрівна ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	236
Шамота Олександр Володимирович ЗАХИСТ ВІД ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї: ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ	240
Швець Михайло Олександрович ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ	243
Шовкун Кристина Ігорівна ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВА ПРИРОДА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ОБ'ЄКТА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	247

*Харитонов Євген Олегович,
доктор юридичних наук, професор, завідувач
кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська
юридична академія»
Харитонova Олена Іванівна,
докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри інтелектуальної
власності та патентної юстиції
Національного університету «Одеська
юридична академія*

ЗАХИСТ ПРАВ ПРИВАТНОЇ ОСОБИ ПІД ЧАС ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ: КОЛІЗІЇ ТА СОЛІДАРНІСТЬ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ

Під час війни одним з найбільш вразливих компонентів правової системи є права та інтереси приватної особи, котрі можуть зазнавати ураження з боку різноманітних, зазвичай гібридних загроз.

Для того, щоб вірно артикулювати увагу на загрозах та наслідках, про які йдеться, спершу необхідно охарактеризувати базові категорії відповідної проблематики: приватна особа, цивільні права, цивільні інтереси, війна, гібридні загрози.

Далі ми виходимо з того, що «приватна особа» – це, передусім, людина, котра у правовідносинах, що виникають з її ініціативи, виступає як суб'єкт юридично рівний з іншими учасниками правовідносин, не маючи щодо них владних повноважень і не будучи підпорядкованою їм адміністративно. Крім людини до категорії «приватних осіб» (з деякими застереженнями) можуть бути віднесені організації – «юридичні особи приватного права».

Як суб'єкт цивільних правовідносин, приватна особа має цивільні права та інтереси.

Рудольф фон Єринг, визначав суб'єктивне право як «юридично захищений інтерес» [1, с. 327], як владу здійснювати інтереси, що забезпечена і обмежена нормами об'єктивного права. Відтак виникає необхідність з'ясування значення суб'єктивного та об'єктивного розуміння права та інтересу.

У цивілістичній традиції, яка веде початок від римського права, терміном «інтерес» позначається різниця між бажаним і реальним:

«Інтерес – це те, чого мені бракує, і те, що я міг набути» (Д.46.8.13). У такому сенсі поняття «інтерес» виступає категорією об'єктивною. Наразі такий підхід існує у практиці ЄСПЛ [2] та у вітчизняній правовій доктрині: меншою мірою – у приватно-правовій, більшою – у публічно-правовій [3, с. 14-16]. Існує також оцінка інтересу як категорії, що має подвійну сутність, внаслідок чого «в цивільному праві враховуються як об'єктивні, так і суб'єктивні інтереси» [4, с. 23]. Водночас у цивілістиці інтерес розглядають як категорію, радше, суб'єктивну, ніж об'єктивну, що зближає його з суб'єктивним правом.

Враховуючи це, констатуємо, що наразі «обґрунтовані очікування» (можливість отримати щось, яка не реалізувалася) та «інтерес» (прагнення отримати щось) опинилися у різній площині, тоді як «інтерес» та «суб'єктивне право» зазвичай розглядаються, як поняття одного порядку.

Зауважимо, що визначення поняття «інтерес» або «цивільний інтерес» у ЦК України відсутнє. Частина 2 ст. 15 ЦК – обмежується згадкою про те, що «кожна особа має право на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства». Таким чином, замість визначення поняття «інтерес» маємо лише вказівку на можливість правового захисту інтересу та формулювання вимоги такого захисту – інтерес має «не суперечити загальним засадам цивільного законодавства».

Порівнюючи інтерес з «цивільним правом» як можливою поведінкою суб'єкта цивільних відносин, що діє у правовому полі, в результаті системного тлумачення норм ЦК України можна дійти висновку, що «інтерес» розуміється в Кодексі, передусім, як категорія суб'єктивна» (ст. 15 – 17, ч. 4 ст. 67, ч. 3 ст. 69, ст. 237, ч. 3 ст. 238, глава 79 ЦК України «Вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення»). Водночас, може йтися про «цивільний інтерес у суб'єктивному значенні» та «цивільний інтерес у об'єктивному значенні».

Таким чином, цивільний інтерес відповідно до концепції українського цивільного законодавства – це прагнення, устремління, потреби особи, котрі не визначені законом або угодою сторін, як цивільні права, але спрямовані на виникнення або збереження останніх.

При такому розумінні його сутності «інтерес» виступає як категорія, що доповнює категорію «суб'єктивне право», будучи своєрідним вторинним, похідним елементом структури цивільних правовідно-

син. За цієї умови можлива постановка питання про узгодження, протиставлення та конфлікт інтересів тощо.

Вирішення цього питання набуває особливої гостроти в умовах війни, котра за визначенням К. фон Клаузевіца, є, передусім, «актом насильства, який має на меті змусити противника виконати нашу волю» [5, с. 8-11], що визначає її характер і значення як джерела гібридних загроз правам та інтересам приватних осіб.

Наразі головним джерелом таких загроз є російсько-українська гібридна війна, поняття якої активно досліджується останнім часом [6].

Характеризуючи цю війну, видання *The Military Balance* у 2015 році запропонувало визначення гібридної війни, як такої, що передбачає (1) використання військових і невійськових засобів у комплексній кампанії, спрямованій на досягнення ефекту несподіванки, захопленні ініціативи та отриманні психологічних та фізичних переваг дипломатичними шляхами; (2) проведення складних та швидких інформаційних, електронних та технологічних операцій; (3) здійснення як прихованих, так і явних військових та розвідувальних дій; (4) здійснення економічного тиску [7].

Дослідники, розглядаючи «гібридну війну» як новітній конфлікт і як форму глобального протистояння, розуміють «гібридну війну у загальному вигляді як воєнні дії, що здійснюються шляхом поєднання мілітарних, квазімілітарних, дипломатичних, інформаційних, економічних та інших засобів з метою досягнення стратегічних політичних цілей» [8, с. 19].

Різноманітні гібридні загрози, що створюються при цьому агресором, створюють серйозну небезпеку суб'єктивним правам та інтересам приватної особи.

Така небезпека долається приватною особою за допомогою державної влади, суспільства, в якому вона живе, тощо. Водночас її інтереси є солідарними з інтересами співгромадян, які гуртуються для протистояння «зовнішнім» гібридним загрозам.

Однак у процесі гібридних війн виникають також «внутрішні» загрози правам та інтересам приватної особи, зумовлені необхідністю обмеження приватних прав, аби забезпечити захист інтересів публічних.

Оцінюючи особливості формування, реалізації та розбіжностей приватних і публічних інтересів в умовах війни, скористаємося

у якості методологічної основи диференціації інтересів дихотомією приватне право-публічне право, враховуючи, що тут має місце об'єктивний процес зростання ролі держави.

Відтак виходимо з того, що всю систему суб'єктивних прав із врахуванням інтересів їхніх носіїв можна розділити на публічні та приватні суб'єктивні права, а інтереси – на приватні та публічні. Оскільки останні в умовах війни набувають переважно соціального забарвлення, маємо враховувати доцільність використання категорії «суспільні інтереси», виокремлення якої пов'язане з ідеєю «інтегрального суспільства, в якому протилежні чи суперечливі інтереси не протиставляються один одному, а взаємодіють на партнерській основі. ... суспільний інтерес являє собою гармонізований інтерес публічних і приватних партнерів та може кваліфікуватися як суспільна користь, соціальний ефект від здійснення партнерства в будь-якій сфері права. ... Таке партнерство має ґрунтуватися на засадах принципу пропорційності (*principle of proportionality*), який українською часто перекладають як принцип співрозмірності, і який передбачає співрозмірне обмеження прав та свобод людини для досягнення публічних цілей» [9]. Враховуючи зазначені процеси, тут варто вести мову не про «конфлікт», а про «колізію» публічного і приватного інтересів.

Зауважимо також, що з погляду дихотомії «приватне право – публічне право» індивідуальний, колективний, суспільний тощо інтереси за своєю сутністю є інтересами приватними, тоді як державний, муніципальний, соціальний інтереси є публічними.

Значення згаданої дихотомії інтересів (котрі розуміються тут як суб'єктивна категорія) обумовлюється тим, що характер встановлення або набуття суб'єктивних прав, ступінь свободи дій і залежності від волевиявлення суб'єктів, шляхи та засоби захисту публічних та приватних суб'єктивних прав істотно відрізняються [10, с. 87-88]. У свою чергу, це впливає також і на вибір/ придатність правових засобів залагодження колізії інтересів.

У сфері публічних суб'єктивних прав у випадку колізії інтересів, їх залагодження відбувається, головним чином, шляхом застосування публічно-правових засобів уповноваженими на те органами державної влади та їх посадовими особами.

Що стосується сфери приватних прав, то тут залагодження колізії інтересів може відбуватися за допомогою приватно-правових за-

собів, громадського самоврядування, громадянського суспільства, громадянських об'єднань тощо. При цьому зауважимо, що держава не керує громадянським суспільством, але, якщо вона є правовою державою, зобов'язана забезпечити умови його функціонування і життєдіяльності [11, с. 66], оскільки принцип пріоритетного функціонування громадянського суспільства стосовно державної влади є характерним для генеральної динаміки розвитку сучасної світової цивілізації [12, 13].

На нашу думку, це положення є слушним і для оцінки перспектив закладення правовими засобами колізії приватних та публічних інтересів в умовах війни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ihering. Geist des romanischen Rechts auf den verschiedenen Stufen seiner Entwicklung. III. Leipzig, 1865. P. 327.
2. Карнаух Б. П. Правомірні очікування в практиці Європейського суду з прав людини : <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12647/1/Karnaukh.pdf>
3. Вінник, О. М. Публічні та приватні інтереси в господарських товариствах: проблеми правового забезпечення: Монографія. К., 2003. 352 с.
4. Ткачук А. Л., Дрішлюк А. І. Цивільно-правовий захист охоронюваних законом інтересів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2003. Вип. 23.
5. Карл фон Клаузевіц. Природа війни. пер. Руслан Герасимов. Харків: Vivat, 2018.
6. Павленко Ж., Антонов А. «Гібридна війна»: аналіз визначень поняття. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. Серія: філософія, філософія права, політологія, соціологія : зб. наук. пр. / редкол.: О. Г. Данильян (голова) та ін. Харків: Право, 2022. № 2 (53). С. 106-119.
7. The Military Balance 2015: website. URL: https://archive.org/details/militarybalance20000unse_d0k7
8. Яворська Г. М., Іжак О. І. Феномен гібридної війни. *Світова гібридна війна: український фронт*: монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Харків: Фоліо, 2017.
9. Хитку межу балансу суспільних і приватних інтересів слід визначати з урахуванням усталених принципів дозволеного правомірного втручання – Голова Верховного Суду України Ярослав Романюк. URL.: [http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(print\)/A3E272EC3B6249C8C2257EF300271D92](http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(print)/A3E272EC3B6249C8C2257EF300271D92)
10. Харитонов О. І. Адміністративно-правові відносини (проблеми теорії): Монографія . Одеса: Юридична література. 2004. 328 с.
11. Кузнєцова Н. Громадянське суспільство, держава, приватне право: проблеми співвідношення та взаємодії. *Право України*. 2014. № 4. С. 63-70.

12. Оніщенко Н. До питання про пошук балансу у співвідношенні громадянського суспільства та держави: теоретико-методологічні аспекти. *Право України*, 2014. № 4. С. 55-62.

13. Огляд та ґрунтовний перелік ознак громадянського суспільства див.: Колодій А. Громадянське суспільство: ознаки, структурні елементи, співвідношення із державою. *Право України*. 2014. № 4. С. 9-16.

Шайхет Олена Петрівна

*аспірантка кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська
юридична академія»*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Визначення місця проживання дитини засноване на принципі її найкращих інтересів, із врахуванням віку дитини (з 10 років враховується її думка, з 14 років вона може вирішувати самостійно), стану здоров'я, житлових та матеріальних умов батьків, їхнього ставлення до дитини, а також висновків органів опіки та психологів, що у результаті оформляється договором між батьками чи рішенням суду.

У науковій літературі та СК України визначаються загальні ключові аспекти визначення місця проживання дитини, до яких відносять: вік дитини (до 10 років зазначене питання вирішується батьками; з 10 до 14 років питання вирішується з урахуванням думки дитини; з 14 років дитина може вирішувати самостійно, з ким із батьків проживати); найкращі інтереси дитини (інтереси дитини виступають основним критерієм для суду, і одночасно включає емоційний стан, потреби, стабільність, соціальні зв'язки дитини, зокрема навчальні заклади та коло друзів); умови проживання дитини (суд вивчає житлові умови (наявність кімнати, безпеку) та матеріальне становище батьків (довідки про доходи, тощо)); стан здоров'я (враховується здоров'я дитини та батьків, а також здатність останніх забезпечити необхідний догляд за дитиною); батьківські якості (відношення батьків до дитини, участь кожного з батьків у вихованні дитини, наявність шкідливих навичок, графік роботи батьків, приклади поведінки, тощо) [5].